

РОЗДІЛ II

Теорія навчання

УДК 378.14

Олександр Дем'янчук, Павло Саварин

Медіа-грамотність та медіа-компетентність викладачів як основа підготовки фахівців технічного профілю

У статті коротко схарактеризовано та розкрито суть понять *медіа-технології*, *медіа-освіта*, *медіа-грамотність* і *медіа-компетентність*. Також стисло описано вимоги й умови, що висуваються до викладачів технічних дисциплін, які використовують у своїй діяльності медіа-технології. Тезисно визначено аспекти і процес формування медіа-грамотності та медіа-компетентності.

Ключові слова: медіа-технології, медіа-освіта, медіа-грамотність, медіа-компетентність, інформаційні технології, викладач технічних дисциплін.

Постановка наукової проблеми та її значення. Новітні інформаційні технології відкривають дедалі ширші можливості у сфері освіти і кар'єрного росту, змінюючи якість повсякденного життя людини, а деколи підміняючи різними інформаційними формами й саме життя. Напевно, нікого не здивує, що семи-, десятилітня дитина має декілька акаунтів у соціальних мережах, легко справляється з кнопками телефона й щодня стає розвідувальником кіберпростору. Навчальні заклади вже не можуть обійтися без інформаційних технологій та використання технічних досягнень для розв'язання освітніх завдань.

Мета статті – розкрити та схарактеризувати суть понять *медіа-технології*, *медіа-освіта*, *медіа-грамотність* і *медіа-компетентність*.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Мультимедіа (*multimedia*), у буквальному перекладі – «множинні засоби передачі даних» – поняття, зобов'язане своїм виникненням історично – постіндустріальному суспільству, технічно – розвитку комунікаційних технологій.

Термін «мультимедіа» ввів в обіг М. Маклюен, також він уперше визначив закономірність, що тип суспільства значною мірою визначається панівним у ньому типом комунікації, а людське сприйняття – швидкістю передачі цієї інформації [4, с. 127].

На теперішній момент не існує єдиної концепції і, відповідно, термінології медіа, є певна змішаність та невизначеність термінів.

Не тільки національні наукові школи, але й окремі дослідники пропонують свої варіанти трактувань таких понять, як «мультимедіа» (*multimedia*), «медіа-освіта» (*media education*), «медіа-грамотність» (*media literacy*) і «медіа-культура» (*media culture*). Термінологію медіа-освіти одним із перших досить добре узагальнив А. В. Федоров [5, с. 33–38].

Медіа-культуру розглядають як «сукупність інформаційно-комунікативних засобів, вироблених людством у процесі історичного розвитку»; це також сукупність матеріальних та інтелектуальних цінностей у сфері медіа, історично сформована система їх відтворення та функціонування в соціумі [2, с. 430].

Оксфордська енциклопедія, видана у 2001 р., визначає медіа-освіту як навчання за допомогою медіа. Медіа-освіта (*media education*) пов'язана одночасно з пізнанням того, як створюються і розповсюджуються медіатексти.

Підсумувавши, можна говорити, що медіа-освіта – процес формування культури особистості, яка володіє хорошою здатністю до сприйняття, аналізу, створення, оцінки медіа-текстів, до розуміння

соціокультурного та політичного контексту функціонування інформаційних технологій у сучасному світі, кодових та репрезентаційних систем і т. д.

Зростання потреби в інформації та збільшення потоків інформації в людській діяльності зумовлює появу нових технологій – розроблення і використання електронних засобів для роботи з інформацією. Нові інформаційні технології, якими є глобальна комп'ютерна мережа Інтернет, мультимедійні комп'ютерні системи, IP-телефонія, цифрове телебачення, супутникове і кабельне телебачення та ін., зумовили радикальні зрушення у всіх сегментах соціальної взаємодії.

Сьогодні контакти людини з інформацією, наведеною за допомогою медіа-технологій, перевищують 11 годин на день, телевізор увімкнений у квартирах (будинках) у середньому 7 годин 38 хвилин щодня, а діти від двох до дванадцяти років у середньому переглядають програми 25 годин на тиждень. Згідно з даними Національного союзу сімейних асоціацій, неповнолітня аудиторія щорічно проводить у середньому 154 години якісного часу (тобто періоду неспанья) з батьками і 850 годин – із вчителями, у той час як на контакти з різними екранними медіа в дітей відводиться 1400 годин.

Отож, медіа-технології з кожним роком відіграють усе більшу роль у житті людей взагалі й в освітньому процесі зокрема.

Також важливим поняттям є термін *медіа-культура*. Н. Коновалова наголошує, що студенти ВНЗ мають володіти медіа-культурою. Медіа-культура людини дослідниця розуміє як діалоговий спосіб взаємодії з інформаційним суспільством, що включає ціннісний, технологічний та особистісно-творчий компоненти і приводить до розвитку суб'єктів взаємодії, а медіа-культура студентів ВНЗ, на її думку, інтегрує загальну й професійну медіа-культури. Також дослідниця наголошує, що успішність розвитку медіа-культури студентів забезпечується такими педагогічними умовами: у процесі медіа-освіти цілеспрямовано розвивається суб'єктна позиція студента; технології розвитку медіа-культури студентів ВНЗ ґрунтуються на особистісно-діяльнісному підході; процес розвитку медіа-культури здійснюється ступенево: від загального рівня медіа-культури до професійного; застосовується технологія розвитку медіа-культури студентів ВНЗ, що є процесом діалогової взаємодії студентів і викладача за рішенням ланцюга медіа-освітніх завдань [3, с. 8–9].

Дослідники та педагоги різних країн світу підкреслюють особливу потребу медіа-освіти. Згідно з їхніми вимогами, медіа-грамотний педагог повинен:

- заохочувати й стимулювати у студентів бажання ставити обґрунтовані проблемні питання, пов'язані з медіа;
- застосовувати у викладанні дослідницьку методичку, коли студенти зможуть самостійно шукати інформацію, щоб відповісти на різні питання, застосовувати знання, отримані в навчальному курсі до нових областей;
- допомогти студентам розвинути здатність використовувати різноманітність первинних джерел інформації, щоб дослідити проблеми і потім зробити узагальнені висновки;
- підтримувати відкриті обговорення, де немає категоричних відповідей на багато питань;
- заохочувати студентів міркувати над їхніми власними медійними дослідженнями і діяти на основі знайденого розуміння;
- організувати проведення дискусій, де студенти вчитимуться толерантно слухати інших і тактовно висловлювати власні думки, у тому числі про медіа-технології.

У країнах Європи й США до питань, які стосуються освіти, прийнято використовувати компетентнісний підхід, тому використовують термін *медіа-компетентність* (нім. – *Medienkompetenz*, англ. – *Media competence* і т. д.). Медіа-компетентність розуміють як здатність до «кваліфікованої, самостійної, творчої і соціально-відповідальної дії щодо медіа» [7, с. 120].

Саму медіакомпетентність можна поділити на такі складники: медіазнавство, медіа-критика, медіа-організація, медіа-споживання.

Згідно з А. В. Федоровим, медіа-компетентність особистості – сукупність умінь (мотиваційних, контактних, інформаційних, перцептивних, інтерпретаційних, оціночних, практично-операційних, діяльнісних та креативних) вибирати, використовувати, критично аналізувати, оцінювати, передавати й створювати медіа-матеріали в різних видах, формах і жанрах, аналізувати складні процеси функціонування медіа в соціумі.

У ряді наукових робіт вживають термін *медіа-освіта*, що перегукується з *медіа-грамотністю* та *медіа-компетентністю* як «сукупністю систематизованих медіа-знань, умінь, ціннісного ставлення до ЗМІ в цілому» [1, с. 10].

Професійну медіа-компетентність педагога (готовність використовувати медіа-технології) розуміють як сукупність його мотивів, знань, умінь, здібностей та різноманітних показників (мотиваційного, інформаційного, методичного, практично-операційного/діяльнісного, креативного), які сприяють медіа-освітній діяльності різновікової аудиторії [6, с. 237].

Серед найважливіших компетенцій майбутніх викладачів потрібно виділити медіа-компетентність та використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій.

Формування вищезазначених компетенцій при цьому має два аспекти: загальноосвітній і професійний. Загальноосвітній аспект пов'язаний із готовністю використовувати медіа-технології в різних видах діяльності. Професійний аспект медіа-компетентності пов'язується з готовністю застосовувати ці технології в навчальному процесі. Професійний аспект підготовки має, у свою чергу, дві сфери використання: методичну (оволодіння знаннями про зміст, форми, методи та засоби медіа-освіти) й технологічну (формування вмінь і навичок практичної реалізації методологічних, теоретичних та методичних знань у галузі медіа-освітньої діяльності).

Щоб підготувати майбутніх викладачів технічних дисциплін до використання медіа-технологій у навчальному процесі, потрібно визначити показники медіа-компетентності. Складниками медіа-компетентності вважаємо такі:

- знання дидактичних можливостей та сучасних тенденцій розвитку різних мультимедійних технологій, їх функцій у процесі підготовки;
- орієнтація в інформаційному потоці і вміння оперативного аналізу цього потоку з точки зору змісту освіти;
- володіння інструментальними засобами розроблення мультимедіа навчального призначення;
- володіння найбільш ефективними способами використання медіа-технологій і медіа-засобів для розв'язання різних завдань освіти;
- знання методів проектування електронних дидактичних засобів та вміння працювати з ними в навчальному процесі;
- розуміння дидактичних властивостей різних медіа-засобів, їх можливостей щодо розвитку особистості слухачів;
- вміння здійснювати обґрунтований вибір мультимедіа-засобів для реалізації педагогічних цілей;
- вміння проектувати педагогічні цілі й завдання з урахуванням освітнього ресурсу електронних дидактичних засобів;
- знання особливостей сприйняття медіа-текстів;
- володіння навичками аналізу змісту медіа-текстів;
- здатність самостійно створювати медіа-тексти;
- вміння розробляти методики проведення комп'ютерних лабораторно-практичних занять;
- вміння готувати конспекти лекцій-презентацій, фрагменти відеосупроводу в аналоговому й цифровому форматі, електронні навчально-методичні комплекси;
- вміння здійснювати роботу з електронною поштою (e-mail);
- вміння проводити адміністрування Web-сайту (Web-сторінки), віртуальні консультації, відео-конференції.

Перераховані професійно-значущі якості особистості можуть сформуватися в процесі навчання студента лише в тому випадку, якщо сама організація навчального процесу зумовлюватиме їх формування.

Успішність розвитку медіа-компетентності майбутніх викладачів технічних дисциплін забезпечується, на наш погляд, реалізацією таких педагогічних умов:

- технології розвитку медіа-культури студентів ґрунтуються на особистісно-діяльнісному підході;
- мультимедійні технології стають ядром освітнього процесу в цілому;
- процес формування медіа-компетентності здійснюється поетапно;
- застосовується технологія розвитку медіа-компетентності студентів, що представляє собою процес діалогової взаємодії студентів і викладача за рішенням ланцюга медіа-освітніх завдань;
- актуалізується потреба студентів у реалізації медіа-освіти в загальноосвітніх закладах;
- визначено обсяг знань, необхідних для реалізації медіа-освіти в загальноосвітніх навчальних закладах;

- вдосконалені моделі, програми, методи, форми проведення занять зі студентами на матеріалі, що подається за допомогою медіа-технологій;
- здійснено модернізацію матеріально-технічної бази процесу навчання.

Процес формування медіа-компетентності майбутніх викладачів технічних дисциплін можна умовно розбити на три етапи: підготовчий; основний, заключний. На підготовчому етапі виявляється наявний рівень медіа-компетентності студентів. Основний етап включає формування, розвиток, творчу реалізацію та інтерпретацію сформованих медіа-компетенцій. Заключний (результативно-оцінний) етап – повторна констатація рівня медіа-компетентності студентів.

Методика формування медіа-компетентності ґрунтується на реалізації різних завдань творчого характеру, що сприяють засвоєнню знань про прийоми сприйняття й аналізу медіа-текстів, застосуванню цих знань у різних ситуаціях, розвитку досвіду створення медіа-текстів, творчого контакту з медіа.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Такого розвитку та виконання, яке зараз присутнє у світі, не було в жодного покоління до цього часу: дитина знає безліч інформації про світ, природу і людей, які її оточують, а тому прагне втрутитися в ці процеси. В Інтернеті багато людей знаходять захист від реальності, у дечому намагаються її моделювати. А Інтернет надає при цьому необмежені можливості для спілкування між людьми. У таких умовах кожен стає і виробником, і споживачем інформації.

Тому сучасний світ та українське суспільство зокрема не повинні ігнорувати розвиток медіа-технологій та медіа-освіти, при цьому постійно потрібно рахуватися з новими невідомими до цього часу технологіями. При цьому дослідження медіа-грамотності та медіа-компетентності викладачів повинні займати перші місця в системі освіти України, а ці поняття, як ніколи, повинні цікавити науковців, тому що медіа-технології є тією силою, яка рухає розвитком світу.

Джерела та література

1. Змановская Н. В. Формирование медиа-коммуникативной образованности будущих учителей : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н. В. Змановская. – Красноярск, 2004. – 24 с.
2. Кириллова Н. Б. Медиакультура: теория, история, практика : учеб. пособие / Н. Б. Кириллова. – М. : Академ. проект, 2008. – 496 с.
3. Коновалова Н. А. Развитие медиакультуры студентов педагогического вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. А. Коновалова. – Вологда, 2004. – 25 с.
4. Маклюен М. Розуміння Медіа: Зовнішні розширення людини / М. Маклюен / пер. з англ. В. Ніколаєва. – М. : КАНОН-прес-Ц, 2003. – 464 с.
5. Фёдоров А. В. Терминология медиаобразования / А. В. Фёдоров // Искусство и образование. – 2000. – № 2. – С. 33–38.
6. Kubey R. W. Media Literacy in the Information Age : Current Perspectives / R. W. Kubey. – New Brunswick, London : Transaction Publishers, 2001. – 508 p.
7. Tulodziecki G. Medien in Erziehung und Bildung. Grundlagen und Beispiele einer handlungs-und entwicklungsorientierten Medienpädagogik. – Bad Heilbrunn, 1997. – P. 120.

Демянчук Александр, Саварин Павел. Медиа-грамотность и медиа-компетентность преподавателей как основа подготовки специалистов технического профиля. В статье раскрыты возможности современных информационных технологий в сфере образования и карьерного роста. Освещена проблема, согласно которой на сегодняшний день не существует единой концепции и, соответственно, терминологии медиа, есть определенная смешанность и неопределенность понятий. Охарактеризована и раскрыта суть понятий *медиа-технологии, медиа-образование, медиа-грамотность и медиа-компетентность*. Также кратко описаны требования и условия, предъявляемые к преподавателям технических дисциплин, которые используют в своей деятельности медиа-технологии. Тезисно определены аспекты и охарактеризован процесс формирования медиа-грамотности и медиа-компетентности, которые без преувеличения занимают ключевые ступени в системе высшего образования Украины. Обоснованы перспективы дальнейшего исследования в сфере использования медиа-технологий преподавателями технических дисциплин, а также отмечено о невозможности развития образования без использования вышеупомянутых технологий, ведь это технологии будущего.

Ключевые слова: медиа-технологии, медиа-образование, медиа-грамотность, медиа-компетентность, мультимедиа, информационные технологии, преподаватель технических дисциплин.

Demyanchuk Oleksander, Savaryn Pavlo. Literacy and Mediakompetentnist Teachers as the Basis of Preparation Technical Specialists. The article reveals the possibilities of modern information technology in education and career growth. With the problem, according to which, to date, there is no single concept and, consequently, media

terminology, there is a certain heterogeneity and uncertainty concepts. Described and disclosed the essence of media technology concepts, media education, media literacy and mediakompetentnist. Also briefly described the requirements and conditions to be met by technical teachers who use media technologies in their work. Tezisno aspects identified and characterized the formation of media literacy and media competence, without exaggeration that occupy key stage in the higher education system of Ukraine. Reasonable prospects for further research in the use of media technologies by teachers of technical disciplines, and also noted the impossibility of education development without using the above technologies, because it is the technology of the future.

Key words: media technology, media education, media literacy, media competence, media and information technology, teacher of technical subjects.

Стаття надійшла до
редколегії
26.05.2014 р.